

Sygn. akt IV Ca 488/15

POSTANOWIENIE

Dnia 15 października 2015 r.

Sąd Okręgowy w Płocku IV Wydział Cywilny – Odwoławczy

w składzie następującym:

Przewodnicząca – SSO Katarzyna Mirek - Kwaśnicka

Sędziowie SSO Joanna Świerczakowska

SSO Renata Wanecka (spr.)

Protokolant sekr. sądowy Anna Bałdyga

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 15 października 2015 r. w P.

sprawy z wniosku **A. Z.**

z udziałem **I. P., M. P. (1), P. P., S. P. (1), S. P. (2), E. P., Z. S.**

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji uczestniczki E. P.

od postanowienia Sądu Rejonowego w Gostyninie z dnia 11 marca 2015 r.

sygn. akt I Ns 586/14

postanawia:

1. oddalić apelację;
2. oddalić wniosek A. Z. o zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa prawnego za II instancję.

Sygn. akt I V Ca 488/15

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Gostyninie postanowieniem z 7 maja 2014r. w sprawie I Ns 125/13 z wniosku A. Z. stwierdził, że spadek po J. P. (1) zmarłym 18 lutego 2013r. w B., ostatnio stale zamieszkałym w B., gmina G. na podstawie ustawy nabyli zstępni rodzeństwa: E. P. i I. P. po 1/4 części, S. P. (2) i Z. S. po 1/6 części oraz S. P. (1), P. P. i M. P. (1) po 1/18 części.

Sąd Rejonowy ustalił, co następuje:

J. P. (1) zmarł 18 lutego 2013 roku w B., ostatnio stale zamieszkiwał w (...), gm. G.. Był kawalerem, dzieci naturalnych ani przysposobionych nie miał. Rodzice zmarli przed nim. Ze spadkobierców ustawowych pozostawił zstępnych rodzeństwa, tj. po bracie J. P. (2) dzieci: Z. S. i S. P. (2) oraz wnuki: S. P. (1), P. P., M. P. (1), a po bracie K. P.: E. P. i I. P.. J. P. (1) miał jeszcze brata S. P. (2), który zmarł przed nim nie pozostawiając zstępnych i siostrę M. P. (2), która zmarła również przed spadkodawcą, jako bezdzietna panna. Nikt nie odrzucił spadku, nie zrzekł się dziedziczenia i nie został przez Sąd uznany za niegodnego dziedziczenia.

W dniu 10 lutego 2013r. M. K. (1) sporządziła dokument zatytułowany „Testament ustny J. P. (1)”. Zgodnie z jego treścią do dziedziczenia został powołany A. Z.. Pismo zostało opatrzone podpisami M. K. (2) – córki osoby powołanej do spadku, J. K. – męża M. K. (1) i D. L.. W domu spadkodawcy obecna była w tym dniu również G. L., ale nie podpisała się pod w/w dokumentem.

J. P. (1) chorował na nowotwór płuc, zaś jego wiek oraz zaawansowany stan choroby stanowiły przyczynę niezakwalifikowania go do operacji celem usunięcia guza. Przychodnia (...) w G. objęła go opieką w ramach tzw. „hospicjum domowego”. Zastosowano wówczas u chorego leczenie zachowawcze środkiem uśmierzającym ból, o działaniu zbliżonym do morfiny. Testator w chwili sporządzenia testamentu był osobą ciężko schorowaną, słabą i wyniszczoną z powodu postępującego nowotworu, miał 79 lat. W przekonaniu Sądu Rejonowego istniała obiektywnie uzasadniona obawa rychłej śmierci spadkodawcy.

J. P. (1) w chwili sporządzania testamentu nie znajdował się w stanie wyłączenia świadomego i swobodnego podjęcia decyzji i wyrażenia woli.

Dokonując oceny prawnej Sąd I instancji przywołał treść przepisów księgi czwartej Kodeksu Cywilnego, które przewidują dwa tytuły powołania do spadku: dziedziczenie ustawowe i dziedziczenie testamentowe, dając pierwszeństwo osobie, która jest spadkobiercą testamentowym. Protokół z testamentu ustnego, załączony do akt przez wnioskodawcę, został sporządzony bez zachowania przepisów dotyczących formy testamentu ustnego, ponieważ został spisany przez osobę, która nie mogła być świadkiem testamentu. M. K. (1) jest bowiem córką A. Z., który został powołany do dziedziczenia na mocy tegoż testamentu. Testament nie został też podpisany przez spadkodawcę. Stwierdzenie treści testamentu ustnego na podstawie art. 952 § 2 kc było zatem niedopuszczalne. W tej sytuacji zgodnie z art. 952 § 3 kc w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku, treść testamentu ustnego mogła zostać stwierdzona zgodnymi zeznaniami dwóch świadków złożonymi przed sądem.

Sąd Rejonowy wskazał, że ustawa określa minimalną liczbę świadków testamentu ustnego. Powinno ich być co najmniej trzech (art. 952 § 1 kc), stąd też w akcie testowania może uczestniczyć większa liczba świadków. Liczba osób uczestniczących w akcie testowania ma jednak znaczenie przy ustalaniu treści testamentu ustnego. Wymóg ustnego oświadczenia przesądza o tym, że spadkodawca musi jednoznacznie wyrazić wolę testowania oraz treść pozostawianych rozporządzeń.

Kwalifikacje osób pełniących funkcję świadków testamentu ustnego określają natomiast przepisy art. 956 oraz 957 kc. Jeżeli świadków testamentu ustnego jest więcej niż trzech, to - w świetle art. 952 § 1 kc - zasadny wydaje się pogląd, że kwalifikacje do bycia świadkiem powinny posiadać co najmniej trzech z nich. Wymogiem ważności testamentu jest złożenie oświadczenia w obecności minimalnej liczby świadków, stąd też brak kwalifikacji po stronie pozostałych świadków, tzw. świadków nadliczbowych, nie wpływa na ważność testamentu ustnego. Z uwagi bowiem na brak tych kwalifikacji, osoby te nie będą uważane za świadków.

W niniejszej sprawie pod protokołem testamentu ustnego podpisały się trzy osoby: M. K. (1), która spisała oświadczenie woli testatora, a także J. K. oraz D. L. .

M. K. (1) nie mogła być świadkiem testamentu na podstawie art. 957 § 1 kc, albowiem jest córką wnioskodawcy, a zatem jedyne spadkobiercy powołanego do dziedziczenia na podstawie oświadczenia woli J. P. (1). Zgodnie bowiem z treścią art. 957 § 1 kc nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść. Nie mogą być również świadkami: małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia. Pokrewieństwo pierwszego stopnia M. K. (1) oraz A. Z. dyskwalifikuje M. K. (1) w ogóle, jako świadka testamentu ustnego.

Świadkiem testamentu ustnego nie mógł być również J. K., gdyż jest zięciem wnioskodawcy, a zatem powinowatym pierwszego stopnia spadkobiercy A. Z. (art. 957 § 1 kc).

Reguły określone w art. 956 i 957 kc nie wyłączają zaś z grona świadków D. L.. Świadek ten podpisał się własnoręcznie pod protokołem testamentu ustnego opatrzonego datą 10 lutego 2013 r. Na rozprawie w dniu 24 lipca 2013 r. D. L. potwierdził, że był obecny w chwili sporządzania przez niego testamentu ustnego na tydzień przed śmiercią. Świadek potwierdził, że spadkodawca wyraził wolę, aby to A. Z. otrzymał wszystko, co po nim pozostanie.

W trakcie postępowania dowodowego pełnomocnik wnioskodawcy A. K. złożył pismo, z którego wynikało, że świadkami testamentu ustnego J. P. (1), oprócz wyżej wymienionych osób, byli również: G. L. oraz A. K..

G. L. została przesłuchana w charakterze świadka w dniu 24 lipca 2013 r. Wówczas zeznała ona, że ostatnią wolą testatora wyrażoną na tydzień przed śmiercią było, aby dziedziczył po nim w całości A. Z.. G. L. nie podpisała się na protokole testamentu ustnego datowanego na dzień 10 lutego 2014 r., gdyż jak twierdziła, nie miała przy sobie żadnych dokumentów, a uważała, że brak wpisania numeru i serii dowodu osobistego do protokołu sprawy, że takie oświadczenie będzie nieważne. G. L. znała swoją rolę w dokonywanej czynności, wiedziała, że uczestniczy, jako świadek w sporządzaniu ostatniej woli J. P. (1).

Sąd uznał, że skoro J. P. (1) wyraził swą ostatnią wolę ustnie w obecności tylko dwóch świadków tj. D. L. i G. L., to nie został spełniony warunek jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków. Wprawdzie z pisma pełnomocnika wnioskodawcy wynika, że również A. K. (pełnomocnik procesowy wnioskodawcy) obecny był przy oświadczeniu ostatniej woli spadkodawcy, ale poza tym twierdzeniem brak jest jakiegokolwiek dowodu, że był on rzeczywiście świadkiem tego testamentu. Ani G. L., ani D. L., w swoich relacjach nie wspominali o jego obecności, choć wymieniali inne osoby będące przy tym obecne.

Mając zatem na uwadze treść art. 952 § 1 i 3 kc Sąd I instancji stwierdził, że spadek po J. P. (1) nie mógł zostać nabyty przez wnioskodawcę na podstawie ustawy, zatem należało zastosować przepisy dotyczące dziedziczenia ustawowego.

Apelację od postanowienia z 7 maja 2014r. złożył wnioskodawca, zaskarżając je w całości i zarzucając naruszenie art. 670 kpc w zw. z art. 233 § 1 kpc wskutek zaniechania ustalenia z urzędu świadków testamentu ustnego J. P. (1), tj. w szczególności zaniechania dopuszczenia z urzędu dowodu z zeznań A. K. – pełnomocnika wnioskodawcy, który jednocześnie był świadkiem wyrażenia ostatniej woli przez spadkodawcę. A. Z. wniósł o zmianę zaskarżonego postanowienia i stwierdzenie, że spadek po J. P. (1) zmarłym 18 lutego 2013r. w B. na podstawie testamentu nabył w całości A. Z..

Na skutek apelacji wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w Płocku postanowieniem z 19 listopada 2014r. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Gostyninie, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za II instancję.

Uznając apelację za zasadną, Sąd Okręgowy podniósł, że w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku, Sąd Rejonowy ma obowiązek ustalić, czy spadkodawca sporządził ważny testament. A. Z. twierdził, że zgodnie z wolą J. P. (1) w dniu 10 lutego 2013r. na mocy testamentu ustnego został on powołany do dziedziczenia.

Sąd wskazał, że Kodeks cywilny przewiduje dwa sposoby ustalenia treści testamentu ustnego, a mianowicie pisemny (art. 952 § 2 kc) i sądowy (art. 952 § 3 kc). Nie powinno jednak budzić wątpliwości, że treść testamentu ustnego może być stwierdzona tylko w jednej formie. Należy w całości zgodzić się z oceną Sądu Rejonowego, że złożony przez wnioskodawcę dokument zatytułowany „Testament ustny J. P. (1)” nie spełnia wymagań określonych w art. 952 § 2 kc. Sąd spadku powinien zatem przystąpić do stwierdzenia treści testamentu ustnego w trybie art. 952 § 3 kc.

Zgodnie z tym przepisem, w wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków. Już w dniu 10 czerwca 2013r. wnioskodawca złożył pismo procesowe, które pozwalało na ustalenie kręgu osób, które miały być obecne podczas składania oświadczenia woli przez J. P. (1) w dniu 10 lutego 2013r. Niezależnie od stanowiska wnioskodawcy w tym wypadku koniecznym

było przesłuchanie wszystkich wymienionych w nim osób (nie wyłączonych na mocy art. 957 kc), w tym również A. K.. Okoliczność, że był on jednocześnie pełnomocnikiem procesowym wnioskodawcy nie stanowiła przeszkody w rozumieniu art. 952 § 3 kc do przesłuchania go w charakterze świadka testamentu ustnego.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka A. K., ponieważ nie jest on sądem spadku i nie może przeprowadzić tej czynności za Sąd Rejonowy (art. 628 kpc i art. 662 kpc). Dlatego należało uznać, że Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy i konieczne było uchylenie zaskarżonego postanowienia do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy.

Sąd II instancji zalecił, aby rozpoznając ponownie sprawę, Sąd Rejonowy nie tylko przesłuchał w charakterze świadka testamentu ustnego A. K., ale również ponownie dopuścił dowód z zeznań świadków D. L. i G. L.. Zeznania ostatnio wymienionych są dość pobieżne, nie wynika z nich, w jakich okolicznościach J. P. (1) składał swoje oświadczenie, w szczególności, w którym pomieszczeniu zdarzenie to miało miejsce, do kogo kierował swoje słowa, czy wszyscy potencjalni świadkowie przebywali w tej samej izbie, czy któraś z nich wychodziła. Istotne jest również wyjaśnienie, z jakich powodów D. L. i G. L. na rozprawie 24 lipca 2013r. złożyli częściowo rozbieżne zeznania, a nade wszystko, dlaczego nie wspomnieli o ewentualnej obecności A. K. przy sporządzaniu testamentu.

Po ponownym przeprowadzeniu postępowania, Sąd Rejonowy w Gostyninie postanowieniem z 11 marca 2015r., wydanym w sprawie I Ns 586/14 stwierdził, że spadek po J. P. (1), zmarłym 18 lutego 2013r. w B., ostatnio stale zamieszkałym w B., gm. G. na podstawie testamentu z 10 lutego 2013r. nabył A. Z. w całości.

Po uzupełnieniu postępowania, zgodnie z zaleceniami Sądu II instancji, Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny:

J. P. (1) zmarł 18 lutego 2013r. w B., ostatnio stale zamieszkiwał w (...), gm. G.. Zmarł, jako kawaler, dzieci naturalnych ani przysposobionych nie miał. Rodzice zmarli przed nim. Ze spadkobierców ustawowych pozostawił zstępnych rodzeństwa: po bracie J. P. (2) dzieci: Z. S. i S. P. (2) oraz wnuki: S. P. (1), P. P. i M. P. (1), a po bracie K. P., dzieci: E. P. i I. P.. Spadkodawca miał również brata S. P. (2), który zmarł przed nim, nie pozostawiając zstępnych oraz siostrę M. P. (2), która zmarła również przed spadkodawcą, jako bezdzietna panna. Nikt nie odrzucał spadku, nie zrzekał się dziedziczenia i nie został uznany przez Sąd za niegodnego dziedziczenia.

Sporządzony został dokument zatytułowany „Testament ustny J. P. (1)”, opatrzony datą 10 lutego 2013 roku i podpisami M. K. (2), J. K. i D. L.. Testament ten został otwarty i ogłoszony w dniu 24 maja 2013 r. Z jego treści wynika, że do spadku po J. P. (1) został w całości powołany A. Z..

W dniu 10 lutego 2013r. J. P. (1), przebywający w miejscu swojego zamieszkania po opuszczeniu szpitala, ze zdiagnozowaną zaawansowaną chorobą nowotworową, wyraził chęć oświadczenia swojej ostatniej woli. Na jego prośbę przywołani zostali D. L. i G. L., którzy byli z nim zaprzyjaźnieni. Przyjechali oni z G., zastali spadkodawcę leżącego w łóżku, w pokoju, w którym mieszkał, na nieruchomości stanowiącej własność wnioskodawcy. Oprócz nich, do pomieszczenia tego w czasie ich obecności wchodzili także, mieszkający w tym samym siedlisku M. K. (1) i jej mąż J. K. oraz jego brat A. K., który także znał wcześniej spadkodawcę i przyjechał z P. po informacji telefonicznej, że J. P. (1) poczuł się gorzej i chce coś ważnego powiedzieć. Ostatecznie w obecności D. L., G. L., A. K. oraz M. K. (1) spadkodawca oświadczył, że chce powołać do całego spadku A. Z..

Sąd ustalił, że J. P. (1) w chwili sporządzania testamentu był osobą w podeszłym wieku (79 lat), z obniżoną - z tego powodu oraz wcześniejszych dolegliwości (udar mózgu) - odpornością i siłą fizyczną, a ponadto wyniszczoną z powodu postępującej choroby nowotworowej. U spadkodawcy zdiagnozowano nowotwór płuc, a jego wiek i zaawansowany stan choroby nie kwalifikowały go do operacji usunięcia guza. Prowadzono zatem jedynie leczenie objawowe i opiekę paliatywną w ramach „hospicjum domowego”, a stan jego zdrowia stopniowo się pogarszał. W dniu 10 lutego 2013r. istniała obawa rychłej śmierci testatora, zarówno w aspekcie obiektywnym, jak i subiektywnym.

Spadkodawca w chwili sporządzania testamentu myślał racjonalnie, zaś przyjmowane przez niego leki, w tym przeciwbólowe, w dawkach, jakie miał przepisane, nie miały wpływu na podejmowanie przez niego decyzji w sposób świadomy i swobodny. J. P. (1) w chwili sporządzania testamentu był osłabiony fizycznie i spowolniały, ale nie występowały przesłanki do uznania, że znajdował się on w stanie wyłączenia świadomego i swobodnego podjęcia decyzji i wyrażenia woli.

Sąd I instancji w swoich rozważaniach prawnych podniósł, że treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, iż jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie. W wypadku, gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków (art. 952 § 2 i 3 kc).

Dokument zatytułowany „Testament ustny J. P. (1)” został spisany w dniu 18 lutego 2013r., bezpośrednio po złożeniu przez spadkodawcę oświadczenia o powołaniu do spadku. Opatrzony został podpisami obecnych przy tym osób: D. L. oraz J. K. i M. K. (2), która go spisała. Te dwie ostatnie osoby to córka i zięć wnioskodawcy A. Z., który został powołany do dziedziczenia na mocy tegoż testamentu. Pismo to nie mogło zatem odnieść skutku w postaci utrwalenia woli testatora, gdyż nie spełnia warunków formalnych określonych w art. 952 § 2 kc. Nie zostało podpisane przez testatora i dwóch świadków, ani przez trzech świadków, ponieważ dwie z podpisanych osób nie mogą być świadkiem testamentu ustnego, w rozumieniu art. 957 § 1 kc. Stwierdzenie treści tego testamentu ustnego na podstawie art. 952 § 2 kc było zatem niedopuszczalne. Nie można jednak utożsamiać pisma, w którym utrwalano treść testamentu ustnego, z samym testamentem. Oznacza to, że niesporządzenie pisma lub sporządzenie go z naruszeniem zasad określonych w art. 952 § 2 kc, nie jest równoznaczne z nieważnością czy bezskutecznością testamentu ustnego. Możliwe jest bowiem, w takim przypadku, ustalenie treści dokonanych przez spadkodawcę rozrządzeń testamentowych na podstawie zgodnych zeznań świadków.

Sąd wskazał, iż ustawa określa tylko minimalną liczbę świadków testamentu ustnego, powinno ich być co najmniej trzech, stąd też w akcie testowania może uczestniczyć większa liczba osób. Wymóg ustnego oświadczenia przesądza o tym, że świadkiem testamentu może być tylko osoba, do której spadkodawca kieruje swoje oświadczenie, jest obecna przy składaniu tego oświadczenia, świadoma swej roli, rozumie treść woli spadkodawcy i jest gotowa do jej spełnienia. Świadomość pełnienia roli świadka sporządzenia testamentu oznacza skoncentrowanie uwagi przez czas na oświadczeniu woli przez spadkodawcę, odbieraniu i utrwaleniu w pamięci treści tego oświadczenia. Nie został przewidziany warunek, że świadkiem sporządzenia testamentu może być jedynie osoba specjalnie przywołana, a zatem może nim być nawet osoba, która z innej przyczyny, czy też przypadkowo, znalazła się w obecności spadkodawcy. Osoba taka staje się świadkiem z woli spadkodawcy, który wobec niej wyraża treść swojego rozporządzenia (post. SN z dnia 11 marca 2011 r., II CSK 379/10, Lex nr 784916; post. SN z dnia 29 czerwca 2010 r., III CSK 317/09, Lex nr 611828; post. SN z dnia 16 kwietnia 2010 r., IV CSK 404/09, Lex nr 678020). Wymogiem ważności testamentu jest złożenie oświadczenia w obecności minimalnej liczby świadków, stąd też brak kwalifikacji po stronie pozostałych osób, tzw. świadków nadliczbowych, nie wpływa na ważność testamentu ustnego, ponieważ z uwagi na brak tych kwalifikacji osoby te nie będą uważane za świadków. W niniejszej sprawie pod protokołem testamentu ustnego podpisały się trzy osoby: M. K. (1), która spisała oświadczenie woli testatora, a także J. K. oraz D. L.. Z uwagi na dodatkowe kryteria kwalifikacji osób pełniących funkcję świadków testamentu ustnego, określone w art. 957 kc, M. K. (1) i J. K., nie mogli być świadkami tego testamentu ustnego, jako córka i zięć powołanego do spadku.

Reguły określone w art. 956 i 957 kc, spośród osób podpisanych na piśmie z dnia 10 lutego 2013r. jako świadkowie testamentu, nie wyłączają tylko D. L.. Ponieważ dokument ten nie spełniał jednak wymogów stwierdzenia treści testamentu pismem, D. L. został przesłuchany w charakterze świadka testamentu przez Sąd, co odbyło się przed

upływem terminu 6 miesięcy od otwarcia spadku. W zeznaniach potwierdził on, że był obecny w chwili sporządzania testamentu ustnego przez J. P. (1), który wyraził wolę, aby to A. Z. otrzymał wszystko, co po nim pozostanie.

Sąd przesłuchał, jako świadka testamentu ustnego spadkodawcy także G. L., która przyjechała do spadkodawcy w dniu 10 lutego 2013r. razem z mężem D. L.. Zeznała, że była obecna przy oświadczeniu ostatniej woli przez testatora, a było nią, aby dziedziczył po nim w całości A. Z.. Wyjaśniła, że nie podpisała się na protokole testamentu ustnego, bo nie miała przy sobie żadnych dokumentów, a uważała, że brak wpisania numeru i serii dowodu osobistego do protokołu sprawy, że takie oświadczenie będzie nieważne. Znała jednak swoją rolę w dokonywanej czynności, wiedziała, że uczestniczy w niej, jako świadek testamentu J. P. (1).

Zeznania D. L. oraz G. L. były całkowicie zbieżne co do treści oświadczenia spadkodawcy i okoliczności w jakich zostało złożone. Wynikało z nich jednoznacznie, że J. P. (1) w dniu 10 lutego 2013r. wezwał ich do siebie w celu wyrażenia swojej ostatniej woli i oświadczył wówczas wobec nich, że chce, aby jego jedynym spadkobiercą był A. Z., a jego rodzina nie dziedziczyła po nim, z uwagi na chłodne stosunki, jakie łączyły go z rodzeństwem oraz potomstwem rodzeństwa.

Wnioskodawca twierdził ponadto, że świadkiem testamentu ustnego J. P. (1), oprócz wyżej wymienionych osób, był również adwokat A. K., jego ówczesny pełnomocnik, ale dowód z jego zeznań nie został przez niego zgłoszony przy rozpatrywaniu sprawy po raz pierwszy, a Sąd nie dopuścił wówczas tego dowodu z urzędu. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy, zgodnie z zaleceniem Sądu Okręgowego, został on przesłuchany, jako świadek testamentu na rozprawie w dniu 9 marca 2015r., nie pełniąc już roli pełnomocnika wnioskodawcy. Przesłuchanie to odbyło się zatem po upływie terminu 6 miesięcy, o jakim mowa w art.952 § 3 kpc, ale zgodnie ze stanowiskiem Sądu Okręgowego należało przyjąć, że termin ten został zachowany, licząc do daty złożenia do Sądu pisma, w którym świadek ten został wskazany, czyli do 10 czerwca 2013r. Świadek szczegółowo wyjaśnił, jakie relacje łączyły go ze spadkodawcą, w jakich okolicznościach znalazł się w jego mieszkaniu w dniu 10 lutego 2013r., w jakim spadkodawca był wtedy stanie oraz co oświadczył w jego obecności i pozostałych osób, czyli państwa L. i M. K. (1). Z zeznań tych także wynika, że J. P. (1), znajdujący się wówczas w stanie uzasadnionej obawy rychłej śmierci, oświadczył, że chce, aby jego jedynym spadkobiercą był A. Z., a jego rodzina nie dziedziczyła po nim, z uwagi na chłodne stosunki, jakie łączyły go z rodzeństwem oraz potomstwem rodzeństwa.

Ponownie, zgodnie z zaleceniem Sądu Okręgowego, zostali także przesłuchani świadkowie D. L. i G. L. na okoliczności, w jakich doszło do złożenia oświadczenia woli przez spadkodawcę, kręgu obecnych przy tym osób oraz wyjaśnienia przyczyn niepodania faktu obecności A. K. w pierwszych zeznaniach. D. L. zeznał, że A. K., brat J., w momencie oświadczenia woli przez spadkodawcę też tam był. Wyjaśnił, że wcześniej o jego obecności nie mówił, bo myślał, że to nie jest istotne, a za najważniejszą uważał obecność M. K. (1), bo ona potem spisała to, co mówił spadkodawca, a poza tym ten brat był tam krócej niż świadek z żoną i odjechał przed nimi i gdy ten dokument był spisywany i podpisywany, to jego już tam nie było. G. L. potwierdziła obecność A. K. przy oświadczeniu ostatniej woli przez spadkodawcę i zeznała, że „te słowa J. słyszały wszystkie osoby, które tam wtedy były: ja, mój mąż, p. M. i brat J.”.

Zdaniem Sądu Rejonowego, nie było żadnych przesłanek, aby zakwestionować prawdziwość i wiarygodność składanych zeznań. Ponadto wszyscy ci świadkowie wiedzieli, że spadkodawca oświadcza wobec nich swoją ostatnią wolę, a więc byli świadomi roli, jaką pełnili przy akcie testowania. Wobec tego zeznania te mogły stanowić podstawę dokonanego przez Sąd ustalenia, jaka była treść testamentu ustnego J. P. (1), sporządzonego w dniu 10 lutego 2013r.

Z tego względu Sąd ustalił, że J. P. (1) w dniu 10 lutego 2013r., obawiając się rychłej śmierci, wyraził swą ostatnią wolę ustnie, w obecności co najmniej trzech świadków, tj. D. L., G. L. i A. K., a jej treść ustalono w przewidzianym przez ustawę trybie, czyli poprzez złożenie przez te osoby zgodnych zeznań, z zachowaniem ustawowego terminu. Sąd stwierdził, że zostały spełnione wszystkie przesłanki, o których stanowi art. 952 § 1 kc i w konsekwencji, że J. P. (1) skutecznie sporządził ważny testament ustny, w którym do spadku powołał A. Z. w całości. Dziedziczenie testamentowe wyprzedza ustawowy porządek dziedziczenia i wobec tego Sąd, na podstawie powołanych przepisów orzekł o nabyciu spadku po J. P. (1) przez A. Z., na podstawie testamentu ustnego z dnia 10 lutego 2013r.

Apelację od postanowienia złożyła uczestniczka E. P., zaskarżając je w całości i zarzuciła naruszenie prawa materialnego:

- art. 952 § 1 kc przez jego zastosowanie poprzez przyjęcie, że istniała obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo szczególne okoliczności, wskutek których zachowanie zwykłej formy testamentu nie było możliwe lub bardzo utrudnione i przyjęcie, że spadkodawca oświadczył ostatnią wolę przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków, czego konsekwencją są błędne ustalenia faktyczne;

- art. 952 § 2 i 3 kc przez jego zastosowanie, podczas gdy nie zostały spełnione przesłanki sporządzenia testamentu ustnego, określone w § 2, a także podczas gdy treść testamentu ustnego nie została w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzona przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem;

- art. 957 § 1 i 2 kc przez jego zastosowanie, podczas gdy nie może być świadkiem przy sporządzaniu testamentu osoba, dla której w testamencie została przewidziana jakakolwiek korzyść, a także nie może być świadkiem małżonek tej osoby, jej krewni lub powinowaci pierwszego i drugiego stopnia oraz osoby pozostające z nią w stosunku przysposobienia, podczas gdy, jeżeli świadkiem była jedna z osób wymienionych, nieważne jest postanowienie, które przysparza korzyść tej osobie, jej małżonkowi, krewnym lub powinowatym pierwszego lub drugiego stopnia albo osobie pozostającej w stosunku przysposobienia, jednakże, gdy z treści testamentu lub z okoliczności wynika, że bez nieważnego postanowienia spadkodawca nie sporządziłby testamentu danej treści, nieważny jest cały testament.

Mając powyższe zarzuty na uwadze, uczestniczka wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia i stwierdzenie, że spadek po zmarłym J. P. (1) na podstawie ustawy nabyli E. P. i I. P. po 1/4 części każdy z nich, Z. S. i S. P. (2) po 1/6 części każdy z nich oraz S. P. (1), P. P. i M. P. (1) po 1/18 części każdy z nich.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja jest niezasadna.

Sąd Okręgowy nie podziela stanowiska apelującej, że Sąd I instancji dopuścił się obrazy art. 952 § 1 kc przez nieprawidłowe ustalenie, iż w dniu 10 lutego 2013r. J. P. (1) mógł obawiać się rychłej śmierci, a nadto, iż nie było przeszkód, by sporządził on testament w zwykłej formie (własnoręczny lub notarialny).

Zgodnie z art. 952 § 1 kc, jeżeli istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione, spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków. Testament ustny został w prawie polskim uregulowany, jako testament szczególny, a w konsekwencji skorzystanie z tej formy aktu ostatniej woli nie zostało uzależnione wyłącznie od decyzji testatora. Dopiero jeżeli zachodzą przewidziane prawem okoliczności: obawa rychłej śmierci albo niemożliwość (znaczne utrudnienie), wskutek szczególnych okoliczności, sporządzenia testamentu zwykłego, spadkodawca może sporządzić testament ustny. Podkreślić należy, że obie wskazane przesłanki mają samodzielny (autonomiczny) charakter, a zatem w konkretnej sprawie wystarczające jest wystąpienie obawy rychłej śmierci spadkodawcy albo niemożności (lub znacznego utrudnienia) wskutek szczególnych okoliczności zachowania formy testamentu zwykłego. (por. Kodeks cywilny. Komentarz pod redakcją dr. Konrada Osajdy, rok wydania 2015, wydawnictwo: C. H. Beck, Legalis, postanowienie Sądu Najwyższego z 8 lutego 2000r., I CKN 408/98). Zatem jeśli nawet Sąd I instancji ustalił jedynie fakt, iż w tym wypadku zachodziła obawa rychłej śmierci spadkodawcy, to jest to wystarczająca przesłanka dla sporządzenia testamentu ustnego. Nie ma potrzeby wykazywania, iż nadto zachowanie zwykłej formy testamentu było niemożliwe lub bardzo utrudnione.

Sąd Okręgowy nie podziela również poglądu uczestniczki, iż stan zdrowia J. P. (1) oraz fakt, że zmarł on „dopiero w dniu 18 lutego 2013r., to jest osiem dni później” nie uzasadnia oceny, że zachodziła obawa rychłej śmierci. Należy zgodzić się ze stanowiskiem prezentowanym w judykaturze, że przekonanie spadkodawcy o rychłej śmierci może uzasadniać każda przyczyna (zły stan zdrowia, podeszły wiek, znajdowanie się w sytuacji zagrażającej bezpośrednio życiu), która w świetle aktualnej wiedzy i doświadczenia życiowego, może spowodować bliską śmierć; subiektywne odczucia powinny

być usprawiedliwione obiektywnymi okolicznościami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 27 lutego 2013 r., IV CSK 380/12 LEX nr 1314431).

J. P. (1) w lutym 2013r. miał 79 lat, zdiagnozowano u niego chorobę nowotworową (guza płuc), został wypisany ze szpitala z zaleceniem wyłącznie leczenia objawowego, do tzw. „hospicjum domowego”. Był osobą leżącą, cierpiącą z powodu bólu w klatce piersiowej, osłabioną i odwodnioną. Wcześniej przeszedł udar mózgu. Korzystał z pomocy osób trzecich. Okoliczności te wynikają nie tylko z historii choroby, ale również zeznań świadków A. F. i D. L.. Uczestniczka E. P. w zasadzie nie kwestionowała tych faktów, zwłaszcza, że ostatni raz była u spadkodawcy w 2012r. i jedynie słyszała, że jest chory, w istocie nie miała na ten temat żadnej wiedzy. Sąd Okręgowy całkowicie podziela pogląd Sądu I instancji, że w tych okolicznościach w dniu 10 lutego 2013r. istniała obawa rychłej śmierci J. P. (1) i to zarówno w znaczeniu obiektywnym, jak i subiektywnym.

Nie zasługuje na uwzględnienie także zarzut naruszenia art. 952 § 2 i 3 kc.

W myśl art. 952 § 2 kc treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spisze oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie. Należy zgodzić się z apelującą o tyle, że istotnie treść testamentu ustnego sporządzonego przez J. P. (1) nie może być stwierdzona w tym trybie, a to z tego powodu, że pod protokołem testamentu z 10 lutego 2013r. widnieją podpisy trzech osób, z których dwie nie mogą być świadkami testamentu ustnego z uwagi na treść art. 957 § 1 kc. Jednak art. 952 § 3 kc przewiduje możliwość stwierdzenia treści testamentu przez zgodne twierdzenia świadków złożone przed sądem w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku. Stwierdzenie treści testamentu na podstawie zeznań świadków jest dopuszczalne nie tylko wówczas, gdy nie zostało sporządzone pismo, o którym mowa w art. 952 § 2 kc, ale również wtedy gdy sporządzone pismo nie ma walorów pisma skutecznie stwierdzającego treść testamentu (por. uzasadnienie uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 13 lutego 1980r., II CZP 69/79, OSNC 1980 nr 9 poz. 154, postanowienie Sądu Najwyższego z 8 kwietnia 1999r., III CKN 190/98, OSNC 1999, Nr 11, poz. 190, postanowienie Sądu Najwyższego z 16 lipca 2003r., V CKN 434/01, OSNC 2004, Nr 10, poz. 158). Ustawodawca uznał oba omawiane sposoby za równorzędne, z tym zastrzeżeniem, że pierwszy w zasadzie wyprzedza drugi. Wskazuje na to § 3 art. 952 kc, wedle którego w wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób (a więc pismem) stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Prowadzi to w konsekwencji do uznania, że wprowadzie wyłączenie wzajemne dwóch tych sposobów może zaistnieć, lecz odbywać się to będzie na innej płaszczyźnie. W szczególności spisanie treści testamentu w trybie art. 952 § 2 kc będzie czyniło w zasadzie bezprzedmiotowym stwierdzenie treści takiego testamentu zeznaniami świadków złożonymi przed sądem, chyba że w postępowaniu sądowym udowodniono, że ze względu na wady tego pisma nie może ono być uważane za skuteczne stwierdzenie ostatniej woli spadkodawcy.

Skoro M. K. (1) i J. K., córka i zięć osoby odnoszącej korzyść na podstawie testamentu, nie mogli być świadkami testamentu ustnego, to stwierdzenie jego treści mogło nastąpić poprzez zgodne twierdzenia pozostałych świadków, a mianowicie: D. L., G. L. i A. K.. Rozważania na temat naruszenia art. 952 § 2 kc są chybione, ponieważ ostatecznie Sąd I instancji nie zastosował tego przepisu, a treść testamentu ustnego J. P. (1) została stwierdzona w trybie art. 952 § 3 kc, co było postępowaniem jak najbardziej prawidłowym.

Niezasadne jest również przekonanie uczestniczki, że nie został zachowany termin, w jakim Sąd może stwierdzić treść testamentu przez zgodne zeznania świadków. Do zachowania terminu sześciomiesięcznego, o którym mowa w art. 952 § 3 kc, wystarczy, że przed jego upływem wniesiono do sądu pismo (art. 661 § 1 kpc) zawiadamiające o sporządzeniu przez spadkodawcę testamentu ustnego, którego treść nie została stwierdzona pismem. Przesłuchanie świadków może więc nastąpić po upływie tego terminu. W judykaturze uznawane jest za wystarczające złożenie w powyższym terminie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku na podstawie testamentu ustnego, wymieniającego osoby i adresy świadków (uchwała Sądu Najwyższego z 3 października 1969 r., III CZP 75/69, OSPiKA 1970, Nr 4, poz. 87), a nawet złożenie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku, powołującego się na bliżej nieokreślony testament, gdy sąd nie wezwał wnioskodawcy do uzupełnienia wniosku przez bliższe określenie testamentu (por. postanowienie Sądu

Najwyższego z 9 grudnia 1975 r., III CRN 299/75, OSPiKA 1976, Nr 12, poz. 234). W postanowieniu Sądu Najwyższego z 14 grudnia 2000 r. I CKN 668/00, OSNC 2001, Nr 10, poz. 151, trafnie przyjęto, iż termin określony w art. 952 § 3 kc jest zachowany także wtedy, gdy wniosek o przesłuchanie świadków został złożony w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku. Jednocześnie należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, zaprezentowanym w wyroku z 13 maja 2003 r., V CKN 186/01, OSNC 2004, Nr 7-8, poz. 121, iż sąd spadku nie może przesłuchać w charakterze świadka testamentu ustnego osoby wskazanej po upływie 6 miesięcy od otwarcia spadku. Dopuszczenie przesłuchania świadka „odszukanego” po upływie powyższego terminu stwarzałoby zbyt duże możliwości nadużyć.

W przedmiotowej sprawie, wniosek o stwierdzenie nabycia spadku został złożony 21 marca 2013 r. i wskazywał on jedynie trzy osoby, które miały być świadkami testamentu ustnego J. P. (1), tj.: D. L., M. K. (1) i J. K.. Natomiast w piśmie złożonym 10 czerwca 2013 r. wnioskodawca wskazał, iż świadkami testamentu, poza w/w osobami byli również G. L. i A. K.. J. P. (1) zmarł 18 lutego 2013 r., zatem pismo zawiadamiające o świadkach testamentu ustnego zostało złożone z zachowaniem 6 – miesięcznego terminu, o jakim mowa w art. 952 § 3 kc. Zgodnie z art. 662 § 1 kpc, świadków, którzy treści testamentu ustnego nie stwierdzili na piśmie, sąd wzywa do złożenia na wyznaczonym posiedzeniu sądowym zeznań stwierdzających treść testamentu. Nie ma zatem znaczenia, że wnioskodawca początkowo nie wniósł o przesłuchanie w charakterze świadka A. K., ponieważ sąd spadku działa w takim wypadku z urzędu.

Zarzut obrazy art. 957 § 1 i 2 kc także jest nietrafny, ponieważ, wbrew zapatrywaniom uczestniczki, Sąd Rejonowy prawidłowo go zastosował i nie przyjął, iż syn i synowa wnioskodawcy, który odnosi korzyść z testamentu, byli jego świadkami. O ważności testamentu ustnego zadecydowało to, że spadkodawca przedstawił swoją ostatnią wolę w obecności pięciu osób, z czego trzy były dla niego osobami obcymi i nie zachodzą w stosunku do nich przesłanki powodujące wyłączenie. Ich zgodne zeznania złożone przed Sądem, pozwoliły na stwierdzenie treści testamentu ustnego sporządzonego przez J. P. (1) w dniu 10 lutego 2013 r.

Z tych wszystkich względów, Sąd Okręgowy oddalił apelację na podstawie art. 385 kpc. Ponadto Sąd oddalił wniosek A. Z. o zasądzenie na jego rzecz kosztów zastępstwa prawnego za II instancję, uznając, że w sprawie należało zastosować zasadę z art. 520 § 1 kpc, zgodnie z którą uczestnicy postępowania ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.